

KÜLTÜREL DEĞERLERİN AKTARIMINDA HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA

BENEFIT FROM FOLK LITERATURE PRODUCTS TRANSFER OF CULTURAL VALUES

Mehmet Emin BARS¹

ÖZET: İnsan sahip olduğu zekâsıyla diğer canlılardan ayrılır. İnsanın sahip olduğu bu büyük güç, ona bugün bütünüyle bir mutluluk getirememiştir. Savaşlar, işgaller, menfaat odaklı eylemler, şiddet olayları, cinsel istismar, sosyal bunalımlar, tüketim çılgınlığı her geçen gün artmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmek için insanın zekâsını yapıcı yönde kullanması ve hırslarını kontrol altına alması gerekmektedir. Bunu başarmak için de bir topluma ait kültürel değerler yeni nesillere aktarılmalıdır. Değerler toplumdaki sosyal kontrol mekanizmalarının kaynağıdır. Kişiler arası ilişkileri düzenlemektedir. İnsan, değerleri içselleştirdiği oranda zekâsının ürünleri de o oranda yapıcı olacaktır. Değer, iktisattan felsefeye kadar birçok disiplin tarafından kullanılan geniş bir kavramdır. Değerler, bir toplumun üyeleri tarafından izlenen ve benimsenen genel amaçlardır. Bunlar toplumun varlık, birlik ve devamının sebebidir. Değerlerin bireylere aktarılmasıyla bireyler yaşadıkları günün dünyasına uyum sağlar. Bu sayede bireyin kişisel ve sosyal gelişimi sağlanır. Birey kültürel değerler sayesinde hayatında doğruyu yanlışları ayırabilir. Türk halk edebiyatı ürünleri, barındırdıkları zengin mesajlarla kültürel değerlerin aktarılmasında hem ulusal hem de evrensel bir kaynak durumundadırlar. Şüphesiz her edebî eserde, anlatılmak istenen bir mesaj vardır. Edebiyat ürünlerinden değerler eğitimi çerçevesinde faydalanmak kaçınılmazdır. Çalışmamızda halk edebiyatı ürünlerinin kültürel değerleri aktarımındaki önemi incelenmiştir. Halk edebiyatı sahasının ürünleri hayatla doğrudan irtibatlı olması, tarihi, kimliği, geleneği/medeniyeti taşıması ve estetik boyutlarıyla millî değerlerin aktarımında öncelikli olarak faydalanılabilecek ürünlerdir. Hızla gelişen ve toplum bireyleri arasındaki sosyal bağları zayıflatan teknolojik değişim içerisinde kendilerini, ailelerini, akrabalık ilişkilerini ve sosyal çevrelerini hızla yitiren bireyler, halk edebiyatı ürünleri vasıtasıyla bu sorunların üstesinden gelebilir. Sonuçta, halk edebiyatı ürünlerinin millî, manevî, dinî, toplumsal ve kültürel değerleri yoğun bir şekilde işleyen ve aktaran ürünler olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Değer, halk edebiyatı, kültür, nesil.

ABSTRACT: People are separated from other living things with intelligence. This power that man possesses can not bring a happiness today. Wars, occupations, interest-oriented acts, violence, sexual abuse, social crises, consumption madness are increasing day by day. It is necessary for man to use his intelligence in the constructive direction and control his ambitions to overcome these problems. To achieve this, the cultural values of a collective must be transmitted to the new generation. Values are the source of social control mechanisms in society. Values regulate relationships among people. If man accepts values, then the products of his intelligence will also be constructive. Value is a broad concept used by many disciplines, from iktisat to philosophy. Values are the general objectives followed and adopted by members of a society. These are the causes of society's being, unity and continuation. By transferring values to individuals, individuals adapt to the day-to-day world they live in. In this way, personal and social development of the individual is ensured. Human beings can separate truth from wrong by living cultural values. Turkish folk literature products are both a national and a universal resource for the transmission of cultural values through the rich messages they contain. Every literary work has a message to be told. Literature products must be utilized in values education. In our work, the importance of transferring the cultural values of folk literature products has been examined. Folk literature products are the products that can be used directly in life, in the transfer of national values with history, identity, tradition/civilization and aesthetic dimensions. People who quickly lose themselves, their families, kinship relations and social environments in technological change can solve these problems

¹ Yrd. Doç., Bingöl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mebars@bingol.edu.tr

through folk literature products. As a result, it has been seen that the products of folk literature are products that process and transmit national, spiritual, religious, social and cultural values intensively.

Keywords: Value, folk literature, culture, generation.

1. GİRİŞ

Son zamanlarda dünya genelinde şiddet, cinayet, uyuşturucu madde kullanımı, hırsızlık, cinsel istismar gibi suçlarda büyük bir artış gözlemlenmektedir. Bu durum kültürel değerler eğitimi konusuna olan ilgiyi arttırmıştır. Artık ülkeler yeni nesillere çok bilgi yükleme yerine, onları iyi bir insan olarak yetiştirmeye çalışmaktadır. Yeni nesillere kültürel değerlerin aktarılmasında son dönemlerde yazınsal türlerden de yararlanılmaktadır. Yazınsal türlerden roman, hikâye, şiir, tiyatro doğaları gereği kültürel değerlerle benzeşmektedir. Bu yazınsal ürünler kültürel değerlerin aktarımında bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu türler, vermek istediği iletiyi sezgi yoluyla vermektedir. Kültürel değerler, dikte edici, zorlayıcı, buyurgan bir üslupla öğretilemezler. Bu değerlerin kalıcı olması için bireylerin onu sezmesi ve içselleştirmesi gerekir.

“İçinde yaşadığımız dünyanın son zamanlardaki en önemli olgusu küreselleşme olgusudur. İnsan ve toplumların yeryüzünde olup bitenlerden giderek daha çok haberdar olmaları, birbirlerinin eylem ve deneyimlerinden etkilenmeleri, bunları paylaşmaları ve yaymaları ile ortaya çıkan süreci her defasında yeniden irdelemek gerekir. Zira küreselleşme kavramı yeni bir kavram olmasına ve bugüne kadar hakkında çok şey yazılmasına karşın halen devam eden bir süreçtir. Bu sürecin yarattığı deneyimler yayılıp, paylaşıldıkça, neden ve sonuçlarının daha iyi kavranması mümkün hale gelecek, ayrıca bundan sonra ortaya çıkabilecek muhtemel eğilimler de daha iyi anlaşılacaktır” (Balay, 2004: 61-62). Küreselleşme ile beraber toplum yapısında, nüfusta, ekonomide, ailede, yaşam şekillerinde birtakım değişimler, yenileşmeler görülmektedir. Küreselleşme bilginin dünya genelince kolay ve hızlı biçimde yayılmasını da beraberinde getirmiştir. Dünya genelinde ekonomik, siyasal, kültürel benzerlikler artmış; fikirler teknoloji sayesinde hızla yayılmış; sermaye dolaşımı hız kazanmış, millî devlet sınırlarını aşan yeni ilişki biçimleri ortaya çıkmıştır. Uzak mekân kavramı anlamını yitirmiş, dünya küçülerek sınırsız rekabet ortamı oluşmuştur. Bu gelişmeler yeni nesillerin yetiştirilmesinde de yeni yönelimleri getirmiştir.

Gelişmesini tamamlayamamış güçsüz devletler, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda güçlü devletlerin etki ve müdahalelerine maruz kalmışlardır. Bu müdahaleler ve sürekli baskılar sonucunda güçlü olmayan uluslar için millî devlet ve bağımsızlık gibi kavramlar, anlamlarını yitirmeye başlamıştır. Küreselleşme neticesinde bir taraftan toplumlar birbirleriyle daha da yakınlaşıp bütünleşirken, diğer taraftan bazı milletleri etnik ulusalcılık ile parçalanma sürecine doğru götürmüştür. Bu durumda uluslar hem küreselleşme sürecinin dışında kalmamak hem de ulusal bütünlüğü korumak gibi bir ikileme karşı karşıya kalmışlardır.

Bilginin her geçen gün değiştiği, bilgi birikiminin takip edilemeyecek derecede arttığı böylesine bir dönemde bilgi okulların dört duvarına hapsedilmemiş, okula duyulan gereksinim göreceli olarak azalmış, bilgi aktarımı okul sınırlarının dışına taşmıştır. Bu değişim okulun bilgi aktarımındaki rolünü azaltmamıştır. Sadece okulun bilgi aktarımındaki rolünü değiştirmiştir. İnsanların birbirlerine bilgi ile üstünlük sağlayabildiği bu toplumlarda bilgi, daha yoğun ve nitelik olarak daha karmaşık hale gelmiştir. *“Bilginin yoğun ve karmaşık olması onu alıp kullanacak bireylere sınırlılık yaratmaktadır. Okul bu süreçte bireyleri daha bilinçli ve seçici olmaya yönlterek, öğrenmenin yol ve yöntemlerini keşfetmelerini sağlayarak ve bilgiye ulaşma yollarını daha sistemli hale getirerek onlara daha geniş bir hareket alanı yarat[mıştır]”* (Balay, 2004: 69).

Baş döndürecek hızdaki değişim ve yenilikler, toplumsal ilişkilerin bütününde olduğu gibi okul ve öğrenme ortamlarının yapısında da zorunlu değişiklikler getirmiştir. Yeni nesillerden yeniliğe her zaman açık, yeni bilgiler yaratıp kullanan ve geliştiren, insana güven sağlayan, özgün ve yaratıcı düşünceyi geliştiren bireyler olması beklenmektedir.

1. Değer Kavramı

“İnsanoğlu tüm zamanlarda hem bireysel hem de toplumsal mutluluk için bazı kaidelere ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaç sonuçta değer kavramını doğurmuş, insanlar zaman içinde daha huzurlu bir dünya için bazı değerlerin varlığını gerekli görmüşlerdir. Bilim adamlarının üzerinde ısrarla durdukları değer kavramı, özellikle son yıllarda sosyal bilimler içinde yer alan birçok disiplin tarafından araştırma konusu olarak incelenmiştir. Sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe, din, ekonomi gibi değişik bilim dallarının içeriğine girmiş olması bu kavramın tanımlarını çoğaltmış ve zorlaştırmıştır” (Akbalık, 2015: 13). Toplumların sahip oldukları millî ve manevî değerler üyelerinin daha mutlu ve huzurlu olmasını, toplumda iyiliğin yaygınlaşmasını, yaşamlarından haz alınmasını sağlamaktadır. Bu temel değerler insan haklarının korunması, haksızlıkların yaşanmaması için de önemlidir. Kültürel değerler insanların hayatını kolaylaştırmaktadır. Kültürel değerlerini kaybetmiş bireylerden oluşan bir toplumda birlik, düzen ve huzur beklenmemelidir.

“Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü olarak nitelendirilebilir. Değer nesne ve olayların bir toplum, bir sınıf ya da bir insan bakımından taşıdığı önemi belirleyen niteliği olarak da tanımlanabilir. Bir toplum, bir sınıf ya da bir insan için önem taşıyan nesne ve olaylar değerlerin tanımı içerisinde yer almaktadır” (Gül, 2013: 41).

Kültürel değerler toplumun ortak kabullerini oluşturmakta, kişinin vicdanen huzurlu olmasını sağlamakta, toplum bireylerini ortak duygular etrafında birleştirmektedir. Bu değerler toplumsal birlik ve beraberliğin temel koşullarındandır. Buna göre kültürel değerler insanların hem kendi yaşantılarında hem de toplumsal hayatında yaşamsal nitelikte öneme sahip olmaktadır. Bu değerler, toplumun iç kontrol sisteminin önemli bir unsuru, bireyin iç huzurunun teminatıdır. Bireyleri topluma göre şekillendirmektedir. Bireyin nerede, nasıl davranması/konuşması gerektiği konusunda toplumsal onayı sağlamaktadır. Birey bu değerler sayesinde toplum tarafından iyi ve doğru olarak kabul edilen yönde hareket etmektedir. Kültürel değerlerin en önemli işlevlerinden birisi de toplumsal birlik ve beraberliği sağlamada etkili olmalarıdır. Toplum içerisinde benzer değerlere sahip bireyler, birlikte yaşama bağı ile birbirlerine bağlanabilmektedir. Belli bir davranışın toplum tarafından onaylanma(ma)sı toplum üyelerinin ortak değerleri taşıma(ma)larına bağlıdır. Değerleri ortak olan bireyler, aynı olaylar karşısında aynı tepkiyi gösterirler.

Değerler, toplumsal inançlardır. Değerler tümüyle nesnel değildir, duygulardan arındırılmazlar, duygularla iç içe geçerler. *“Değerlerin sahip olduğu bu hissilik ve subjektiflik, değer tanımlarını da çeşitlendirmektedir. Felsefeciler, sosyologlar, sosyal psikologlar, kültürlerarası psikologlar, antropologlar, psikologlar ve eğitimciler, değerler konusunda ilgilenmekte ve değerleri kendi alanlarının bakış açısıyla tanımlamaktadırlar. Değer kavramının, bu şekilde çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımlanmasını oldukça güçleştirmektedir. Her disiplin, değeri kendi alanının boyutuyla tanımlamakta diğer boyutlarını dikkate almamaktadır”* (Demiryürek, 2015: 28).

Yardımlaşma, dayanışma, birlik, beraberlik, ortak akıl gibi değerler aynı toplumun bireylerini bir araya getirir; bireyleri ortak sevinç ve üzüntülerde birbirine kenetler. Değerler insanların rehberidir. Karanlıklarda onlara ışık sağlayan fener, karşı kıyıya geçmelerini sağlayan sağlam bir köprüdür. Bu bakımından bu değerlerin toplum bireylerine tüm ömürleri süresince

aktarılması bir zorunluluktur. Bu hem bireyin hem de toplumun geleceği için atacağı en sağlam adımdır. Bireyler için bu değerler uğrunda canını verecek kadar değerlidir. Değerler değişime, yeniliğe, dönüşüme açıktır. Dinamik bir yapıya sahip olan kültürel değerler, toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Ancak temelde benzer şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Birey bu değerlerin gerekli olduğuna içten inanır. Bu bakımdan bu değerler bireyler için sağlam birer inanç haline gelir. Kültürel değerler uzun tarihî süreç içerisinde, birçok acı, tatlı tecrübe sonucunda kazanılmış olan toplumun ortak aklının ürünüdür. Bundan dolayıdır ki toplumsal dayanışmanın temel dinamiğidir.

Kültürel değerler olumlu yönlendirmeleri, ortak bir payda sağlaması, doğru tercihlere götürmesi, birlik ve beraberliği sağlaması gibi daha birçok yönden hem bireye hem de topluma olumsuz durumları önleyici kabuller sunmaktadır. Değerleri toplumsal ve evrensel değerler şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Evrensel değerler özgürlük, demokrasi, adalet, insan hakları, eşitlik, yardımseverlik gibi tüm dünyayı ve insanlığı ilgilendiren değerlerdir. Mevcut değerler dünyadaki değişim ve dönüşümlere göre zamanla değişebilmekte yerini yeni evrensel değerlere bırakabilmektedir. Belli bir değer, dünyanın birçok bölgesinde benimsenirse evrensel bir nitelik kazanmış olur. Büyük çapta meydana gelen toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel değişimler beraberinde değerlerin yenileşmesini de getirir. Ulusal değerler ise bir toplumun bireylerinin çoğunluğu tarafından uygulanan, toplumsal ilişkileri şekillendiren değerlerdir. Bu değerler her toplumda kendisine has niteliklerle farklı biçimlerde bulunur ve ait olduğu ulusla adeta özdeşleşmiştir. Bu değerlerin önemi ve gerekliliği konusunda insanlar hemfikirdir. Bunlar insanları manevî açıdan olgunlaştırır, davranışlarına yön verir.

2. Kültürel Değerlerin Yeni Kuşaklara Aktarımı

Kültürel değerler bireylerin her türlü davranışına kaynaklık eder, onları yargılamaya yarar. Kültürel değerler isteklerini, ilgilerini, neyi önemsediklerini gösterir. Bireylerin ideal davranış biçimlerini belirler. Bu değerler somut değildirler. Eylemle ortaya çıkan değerlerimiz, davranışlarımıza ve hayatımıza yön vermektedir. *“Değerler, kültürün bir parçasıdır ve kültür gibi zaman içerisinde birikim sunucu ortaya çıkarlar. Toplumların yaşantılarında önemli bir yere sahip olan değerler, kültür gibi zaman içerisinde değişikliğe uğrayabilirler. Aynı şekilde değerler, kültürler arası da değişiklik gösterebilirler. Adalet, dürüstlük, eşitlik gibi evrensel değerlerin yanı sıra sadece o topluma özgü millî değerler de vardır. Bir değer, bir toplumda çok önemliken bir diğerinde daha az önemli olabilir. Değerler, kültür gibi toplumun önemli bir parçasıdır. Başka bir ifadeyle değerler, toplumun üzerinde hemfikir olduğu ve uzun bir süreçte oluşan standartlar bütünüdür. Zaman içerisinde toplumsal ve bireysel değerler değişim geçirebilmektedir Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliklidir”* (Demiryürek, 2015: 28).

Kültürel değerler yapıları gereği tüm milletlerde aynı değildir, milletten millete farklılıklar göstermektedir. Amerika'daki kültürel değerlerle Japonya'daki birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bir toplumda herhangi bir alandaki olumsuz davranışların çokluğu ona karşı toplumu koruyucu değerlerin oluşmasını sağlar. Varlığı sürekli tehditler altında olan, bağımsızlık kaygısı yaşayan bir toplumun değer yargıları ile bu tehditlere maruz kalmayan, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel bakımdan gelişmiş toplumların aynı değerlere sahip olması beklenemez. Bir toplumun en fazla ihtiyaç hissettiği, toplumun düzenini bozan unsurlara karşı toplum, birtakım değer yargılarını oluşturarak varlığını devam ettirmeye çalışır. Bu yönüyle değer yargıları toplumları tehlikelere karşı koruyan birer emniyet kemeri işlevini görmektedir. Cinsel sorunların daha yoğun yaşandığı, uyuşturucu bağımlılığının hızla arttığı, alkol kullanımının düştüğü, cinayetlerin toplumu derinden etkilediği Amerika ve Avrupa ülkeleri ile sorumluluk duygularını ve etkin vatandaş olma konularını önceleyen Japonya'nın değerleri birbirinden doğal olarak farklı olacaktır. İhtiyaçların farklılığı, her kültürün kendine has değerler sisteminin oluşmasını sağlamıştır. Ancak bazı değerler de vardır ki tüm toplumlarda olması beklenir.

Değerlerin bu yönü yukarıda işaret edildiği üzere onların evrensel olma özelliğini göstermektedir.

Birçok toplum eğitimin en alt kademesinden başlayarak değerler eğitimi altında okullarda programlar hazırlamaktadır. Bu eğitim okuldaki eğitim-öğretimin bir tamamlayıcısı olarak derslerin özelliğine uygun biçimde farklı şekillerde verilmektedir. Ancak kültürel değerler sadece okul sıralarıyla sınırlandırılacak bir konu değildir. Değerler eğitimi çocuğun doğumuyla başlayıp ölümüne kadar hayatının tüm devrelerinde devam eden, hayatının tüm alanlarında geçerli olan bir kavramdır. Bu yönden okullarla sınırlandırılmamalıdır. Her yaş, meslek, cinsiyet, sosyal sınıfın farklı biçimlerde ihtiyaç duyduğu hayat boyu süren bir düşünüş davranış eğitimidir.

Değerlerin bireylere aktarılmasıyla bireyler yaşadıkları günün dünyasına uyum sağlama yeteneğini kazanmaktadırlar. Bu sayede birey, kişisel ve sosyal gelişim sağlar. Birey kültürel değerler sayesinde hayatında neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verebilir, hayatını bu kurallara göre düzenlemeye çalışır. Böylece verilen kararlarda kişisel menfaatlerin bir tarafa bırakılıp toplumsal düzenin varlığını sağlayacak düşünce ve davranışların sergilenmesini sağlar. Toplumun kültürünün yeni kuşaklara aktarılması bir milletin varlığının devam etmesini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Kültürel değerlerin aktarılması bebeğin doğumuyla beraber ailede başlar. Aileler, sahip oldukları millî manevî değerleri çocuklarına kazandırır. Bu durum toplumun kültürel devamlılığını sağlar. İlk dönemlerde bu değerlerin önemini kavramakta güçlük çeken çocuk, kendisinde soyut düşünme yeteneğinin başlamasıyla bunların önemi ve gerekliliğini anlamlandırabilmektedir. Karşısına çıkan sorunların çözümünde bu değerleri kullandıkça bunlara daha çok sahip çıkmaktadır.

Medya iletişim araçları ve teknolojik araçların gelişmesiyle beraber eskiden sadece aile ve okulunda bu değerleri kazanan bireyler, artık hayatının her devresinde bu değerlerle karşılaşmaktadırlar. Değerlerin bireylere kazandırılmasında bu araçlardan azami derecede faydalanılmalıdır. Bireylere bilgi çağında belirli bilgiler aktarılırken onu her yönüyle toplumun bir üyesi haline getirme, sağlıklı bir vatandaş olma amacı taşınmalıdır. Çocukların kişiliklerinin gelişmesi bireysel sorumluluğa sahip olmaları bu değerlerin aktarılmasıyla sağlanabilmektedir. Önce evde daha sonra okul ortamında millî ve manevî değerleri tanıyan çocuk, toplumsal gelişmelerin ışığında tüm teknolojik araçların etkin biçimde kullanımlarıyla bu eğitimi almaya devam etmelidir. Millî değerlerinden yoksun bir birey, geçmişinden koparken yaşadığı çağa adapte olmakta güçlükler yaşar. Bu durum bireyin kişiliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Birey ancak kazandığı millî değerlerle kişiliğini geliştirir ve topluma karşı sorumluluklarını öğrenir. Her toplumun temel amacı kendi değerlerini bilen, tanıyan, yaşayan ve yaşatan bireyler yetiştirmektir. Millî değerler bireyleri içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmesini sağlar, sosyalleşmeyi ve kültürel anlamda aidiyet duygusuna sahip olmalarını öğretir.

3. Millî Değerlerin Aktarımında Halk Edebiyatı Ürünlerinin Etkisi

Halk edebiyatı ürünleri, barındırdıkları zengin mesajlarla millî kültürel değerlerin aktarılmasında hem ulusal hem de evrensel bir kaynak durumundadır. William Bascom “İşlevsel Halkbilimi Kuramı”nın önde gelen temsilcilerindendir. Bascom, “*The Journal of American Folklore*” dergisinde 1954 yılında “*Folklorun Dört İşlevi*” adlı bir makale yayımlamıştır. Bascom, makalesinde özellikle antropolojistleri ilgilendirdiğini düşündüğü üç sorun üzerinde durur:

1. Folklorun sosyal bağlamı,
2. Folklorun kültürel bağlamı olarak adlandırabilecek kültürle folklorun ilişkisi,
3. Folklorun işlevleri (Bascom, 2010: 71).

W. Bascom makalesinde folklorun dört işlevini şöyle sıralar:

1. Hoş Vakit Geçirme, Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi,
2. Değerlere, Toplum Kurallarına ve Törelere Destek Verme İşlevi,
3. Eğitim veya Kültürün Gelecek Kuşaklara Aktarılarak Eğitilmesi İşlevi,
4. Kişisel ve Toplumsal Baskılardan Kaçıp Kurtulma İşlevi. Başgöz daha sonra bu işlevlere bir işlev daha ekler: protesto işlevi (Başgöz, 1986: 181-191).

Bascom'a göre eğlence folklorun en önemli işlevlerinden biridir. Folklorun ikinci işlevi kültürün onaylanması, ritüellerin ve kurumların doğrulanmasıdır. Örneğin, mitler ilkel kültürlerde vazgeçilmez bir işlevi yerine getirmiştir. Mitler inançları tanımlayarak düzenler, ahlakı korur, uygulanmasını sağlar. Mitler ritüellerin etkilerini doğrular ve yol göstericiler için pratik kuralları içerir. Folklorun üçüncü işlevi özellikle okuma yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevidir. Doğu Afrika'da Chagalar arasında Raum tarafından yapılan araştırma pedagojik bir araç olarak folklorun önemini ortaya koyar. Buradaki dev masalları çocukları disipline etmek için kullanılır ve onların iyi bir kişiliğe sahip olabilmeleri için ninniler söylenir. Ahlakî öğeler içeren fabl ve masallar, insanlara iyi davranışlar kazandırmak, kötü birtakım davranışlardan uzaklaştırmak için anlatılır. Folklorun dördüncü işlevi ise kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürmektir. Davranışları, inançları geçerli kılmamanın ötesinde, folklorun bazı şekilleri sosyal baskı uygulanması ve sosyal kontrol çalışması açısından önemlidir. İçlerinde yer alan güçlü onaylamalar ve yetişkin yaşamı için uygun olarak düşünüldüğü için, Afrika atasözleri sosyal kontrolü sağlamada oldukça önemlidir. Onlar, akıllıca nasıl davranılacağını söyler. Sosyal onay ve reddedilmesi belirtmek, sosyal töreleri kabul etmeyi seçenleri övmek ve sapanları eleştirmek/alaya almak amacıyla kullanılırlar. Atasözleri sosyal uyumsuzlukları ve hoşnutsuzlukları giderir, bireyin çevresine ve kaderine göre kendisini ayarlamasını sağlayarak onu yatıştırır. Sosyal uyumun sürdürülmesinde ve bireyin topluma entegre olmasında folklor önemli bir işleve sahiptir. Folklor gençlikte gelenekleri ve ahlakî standartları telkin etmek, yetişkinlikte uygun davrandığında ödüllendirmek, yoldan çıktığında eleştiriyi cezalandırmak, kurumlar ve âdetler sorgulandığında akılcılaştırma sağlamak, onlarla oldukları gibi yetinmeyi önermek ve günlük yaşamın zorluklarından, adaletsizliklerinden bir kaçış sağlamak için kullanılır (Bascom, 2010: 78-83).

Bascom tarafından üzerinde durulan bu dört işlev düşünüldüğünde halk edebiyatı ürünlerinin millî değerlerin aktarılmasında ikinci ve üçüncü işlevlerle doğrudan karşımıza çıktığı görülmektedir. Aslında yukarıda ifade edilen dört işlev birbiriyle yakından ilişkili işlevlerdir. Örneğin bir halk edebiyatı ürünü olarak fıkra bir taraftan eğlendirirken diğer taraftan toplumsal değerlerin, kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Bireyler doğrudan anlatamadığı düşüncelerini fıkralarla anlatarak toplumsal baskılardan kurtulabilmektedir. Böylece folklorun dört işlevini de halk edebiyatı ürünlerinden biri olan fıkroda görebilmekteyiz. Benzer durumlar diğer halk edebiyatı ürünleri içinde, tüm türler her zaman dört işlevi yerine getirmese de, geçerlidir. Aşağıda bazı halk edebiyatı ürünlerinin millî, kültürel değerlerin aktarılmasındaki öneminden bahsedilecektir. Tüm halk edebiyatı ürünlerinden verilecek örnekler bu çalışmanın sınırlarını aşacağından örnek halk edebiyatı ürünleri seçilecektir. Konu, kapsam itibarıyla makale sınırlarını aşır üzerinde kitap yazılacak kadar geniş ve önemlidir.

Fıkraların ve tekerlemelerin birey eğitimde büyük önemleri vardır. Fıkralar ve tekerlemeler öğrenilmesi kolay ve kısa metinlerdir. Bu özellikleriyle özellikle çocuk dünyasında sihirli bir özelliğe sahiptir. Fıkralar ve tekerlemeler hem çocuk hem de yetişkin bireylerin çeşitli ahlakî değerler kazanmasını sağlar. Ahlak eğitimi doğrudan öğüt verici metinlere dayandığı gibi fıkra ve tekerlemeler gibi bireylerin ilgisini çeken türler yardımıyla da yapılmıştır. Bu türler ders verme, eğitime, kültürel değerlerin aktarılması gibi amaçlara hizmet etmiştir. Özellikle II. Meşrutiyet dönemi dergilerinde bireylerin sosyal ve ahlakî gelişimine önemli faydalar sağlayan fıkralara yer verilmiştir. Bu dergilerde sadece fıkra ve tekerlemelere yer verilmemiş, aynı

zamanda geleneksel, dinî ve sosyal ahlakı ilgilendiren hikâye, masal türünde de metinler yayımlanmıştır. Bu metinlerde bir yandan çalışkanlık, sabır, tedbir, cesaret, tevazu, yardımseverlik, kanaatkârlık, dürüstlük, ümit gibi bazı değerler övülürken; yalan, hırsızlık, tembellik, iftira, hırs, tamah, kıskançlık, kibir gibi kaçınılması gereken tutum ve davranışlar da sıralanmıştır. Bir birey dünyaya geldiğinde beraberinde dinî, ahlâkî, hukukî, estetik, lisanî, iktisadî, mantıkî bir vicdan getirmez. Birey bu nitelikleri milletin kültürü içerisinde kazanır. Birey, daha çocukluk yıllarında halk edebiyatı ürünlerinden ninnilerle uyur; masallarla, tekerlemelerle, fıkralarla, bilmecelemlerle, manilerle hayal kurar. Çocuğa ya da gence yüksek ahlakî değerler kazandırmada Nasreddin Hoca fıkraları, Keloğlan masalları etkin biçimde kullanılmıştır.

Sözlü ürünler, bir milletin kültürel değerlerinin aktarımında büyük öneme sahiptir. Bu ürünler dilin ve kültürün taşıyıcısıdır. Örneğin Nasrettin Hoca fıkraları bu yönüyle kültür hayatımızda oldukça önemlidir. Nasreddin Hoca fıkraları, güldürme ve düşündürmenin yanında halkı kültürel anlamda eğitmektedir. Nasreddin Hoca, fıkralarında halk bilgisi olarak çeşitli bağlamlarda genel geçerliği olan değer yargılarını dillendirmektedir. Nasreddin Hoca fıkraları yüzyıllardır canlılığını korumuş, ulusal ve evrensel değerlerin taşıyıcısı olmuştur. Halk edebiyatı ürünleri zamanla bireyler tarafından yeniden üretilmiş, dili yeniden işlenmiştir.

Halk edebiyatı ürünleri, mizah yoluyla eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi geliştirmektedir. Bu anlatıların hemen hepsi kıssadan hisse vermekte, toplumun kültürel değerlerini aktarmaktadır. İnsanın doğasında, hangi davranış örneği olursa olsun, doğrudan öğüt veren tutumlara karşı olumsuz bir tavır bulunmaktadır. Bundan dolayı belli bir kültürel unsurun aktarımında kişiye buyurgan bir tavır takılmadan, dolaylı yünden değerlerin aktarılması önem kazanmaktadır. Bunu yapmanın en iyi yollarından biri de halk edebiyatı ürünlerinden yararlanmaktır. Halk edebiyatı ürünleri bu işlevi fıkra, tekerleme, masal, hikâye, bilmece gibi türlerle kolaylıkla yerine getirmektedir. Halk edebiyatı ürünleri doğrudan öğüt vermek yerine bireyleri güldürerek, meraklandırarak, heyecanlandırarak, sıkmadan değerlerin aktarılmasını sağlar. Toplumun yetkin bir bireyi tarafından öğreticilik yanı ağır basan, açıkça öğüt veren açıklamalar veya satır arasına gizlenmiş iletiler, toplum bireyleri için sıkıcı gelecek; birey satırlar arasında gömülü olan sihirli bulma mutluluğunu yaşayamayacaktır.

Şüphesiz her edebî eserde, anlatılmak istenen bir mesaj vardır. Edebiyat ürünlerinden değerler eğitimi çerçevesinde faydalanmak kaçınılmazdır. Halk edebiyatı ürünleri hayatla doğrudan irtibatlı olmaları, tarihi, kimliği, geleneği ve medeniyeti taşımaları, estetik boyutlarıyla millî değerlerin aktarımında öncelikli olarak faydalanılabilecek ürünlerdir. Sözlü ürünler, karakter eğitiminde de çok önemli bir yere sahiptir. Sözlü ürünlerden destan, hikâye, masal, şarkı, türkü, bilmece bu işlevi yerine getirmede akla ilk gelen ürünlerdir.

“... çocuklara istenen davranışları ve değerleri öğretmek için, onları olumsuz davranış ve kişilik özelliklerini yansıtan rol modellerden korumak, olumlu değer ve karakter özelliklerini yansıtan rol modeller sunmak gerekli hale gelmektedir. Bu bağlamda eğitimciler dürüstlük, nezaket, cesaret, sebat, sadakat, irade, şefkat, hoşgörü, doğruluk, bireyin değer ve üstünlüğüne saygı, kamu yararı için sorumluluk gibi örnek olacak, özel erdemleri ve istenen karakter özelliklerine benzemek konusunda öğrencileri cesaretlendirecek rol modellerin (kahramanlar) kullanımını teşvik etmişlerdir. Bu kahramanların tarihten, edebiyattan ve güncel olaylardan seçilmesini önermektedirler” (Aslan, 2009: 25). Bu anlamda halk edebiyatı ürünlerinde karşımıza çıkan Oğuz Kağan, Uluğ Türk, Dede Korkut, Nasrettin Hoca gibi kahramanlar rol model olarak karşımızda durmaktadır. Bizim toplum olarak halk edebiyatı ürünlerindeki kahramanlardan alacağımız birçok ders bulunmaktadır. İçinden çıkılmaz zannettiğimiz bir sorunu Nasrettin Hoca'nın keskin zekâsıyla çözebilir; karşılaştığımız bir engeli Oğuz Kağan'ın cesareti, Uluğ Türk/Dedem Korkut'un bilgisi/yol göstericiliğiyle aşabilir; başımıza örülen tuzaklardan Keloğlan'ın kurnazlığı/saflığıyla kurtulabiliriz.

Çocuklar ilk rol modelleri olan ninelerinden masalları, anne-babalarından tekerleme, bilmece, türküleri öğrenecektir. Zamanla bireyler kendi değerleri, inançları ve beklentileri doğrultusunda bu rol modelleri değerlendirip kendilerini bu düşünme sürecine göre biçimlendireceklerdir. Toplumsal değerlerin kazandırılmasında/aktarılmasında sözel kültürel miras önemli bir rolü üstlenmektedir. “Çocuk için edebiyat; onu eğlendiren, hayal dünyasında şekiller oluşturan, okula başlamadan önce çocuğun çevresini tanımasını, çevresiyle ilişki kurmasını sağlayan ve duyarlılığını arttıran yazıdır. Okumayı bilmediği zamanda anlatılan hikâyelerde, söylenen tekerlemeler, masal ve benzeri fikirler çocuk edebiyatı kapsamı içine girer... Hikâye, çocuğun algısal gelişimine yardımcı olarak, zihinsel gelişimini destekler ve yaratıcı hayal güçlerini uyandırır. Böylece çocuğun olayları algılayabilme, olaylar arasında ilişki kurabilme, problemlere çözüm getirebilme, kelime hafızasını güçlendirme, yeni kavramlar edinme gibi kazanımlar elde etmesini sağlar... Dil gelişimi de zihinsel gelişime paralel olarak geliştiğine göre, dil kullanma becerisi de artar ve kendini, çevresindeki olayları daha kolay ifade eder” (Batur-Yücel, 2012: 1033). Halk edebiyatı ürünleri bu anlamda bireylerin hayal dünyasını şekillendirir, zihinsel gelişimini sağlar, karşılaştığı problemlerle başa çıkma gücünü verir. Toplumsal birliğin sağlanmasında, kültürel birikimin kazanılmasında önemli roller üstlenir.

Örneğin “Atasözleri, en önemli kültürel değerlerimizden biridir. Yeni nesillere bu değerler aktarılmazsa birbirini anlamayan, kültürel bakımdan kopuk, farklı değerlere tapan nesiller ortaya çıkmaktadır. Bunun için atasözlerinin yeni nesillere aktarılması, öğretilmesi gerekir... Bireylere telkin yoluyla bazı değerleri kazandırmak mümkün olmamaktadır. İnsanların değişime karşı sahip oldukları direnç sebebiyle ilk kez karşılaşılan durum önce reddedilir. Bu sebeple dirençle karşılaşma ihtimaline karşı bireye sunulan yeni durumlar direkt olarak değil de bazı yumuşatıcı unsurlarla birlikte verilmelidir” (Bulut, 2011: 63).

Halk edebiyatı ürünleri aynı dili konuşan insanların duygularını, düşüncelerini, hayallerini ifade eder. Bu duygu ve düşüncelerin paylaşımını sağlar. Paylaşım bir ihtiyaçtır. Bu paylaşım bireyle başlar, daha sonra artarak devam eder ve toplumsal boyuta ulaşır. Bu paylaşımlar zamanla ortak kanaatler haline alır. Toplum herhangi bir eseri kabullendiğinde onu korur ve yaşatır. Halk edebiyatı ürünleri de toplumun değerlerinin destekçisi olduklarından yüzyıllar boyunca yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Toplumu ayakta tutan yazısız kurallar, halk edebiyatı ürünlerinde yaşamını sürdürür. Bu kurallar günlük hayatımızı ve geleceğimizi şekillendirir. Halk edebiyatı ürünleri toplumun kültür özelliklerini göz önüne serer. Kültürüne yabancı bir nesil, o kültür için bir tehlike oluşturmaktadır. Bir toplumun en büyük gayesi kendi olarak yarına kalabilmektir. Bunu da kültürel değerlerinin neler olduğunu ve önemini bireylerine benimsettiği oranda gerçekleştirebilir. “Her toplumun kendi kültürüne, yaşam biçimine göre değerleri vardır. Saygı, sevgi, dürüstlük, sorumluluk, merhamet, çalışkanlık, cesaret, gibi bu değerler toplumların devamlılıklarını sağlamaları ve toplum üyeleri arasında birlik ve beraberliği korumaları açısından ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle son yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan değer bunalımları ve olumsuz toplumsal olaylar genç kuşaklara değerlerin aktarımının önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır ” (Kalaça, 2013: 30-31).

Halk edebiyatı ürünleri maddî, manevî, sosyal, siyasal, ekonomik birçok değeri barındırır. Bu ürünler bir yandan genç kuşakları tarihe, atalara bağlarken diğer yandan dünkü kuşakları gençliği anlamaya çağırır. Bu, ulusal hayatın sürekliliğini kopmalara yer vermeden millî kimliğin devamını sağlar. Buna göre, “...medeniyetin kaynağı, kültürlerin beşiği, değerlerin, hoşgörünün hayat bulduğu Anadolu'nun bağrından yetişen ve yüzyıllar öncesinden ayırım yapmadan bütün insanları sevgiyle kucaklayan, hayat görüşleriyle gönüllere taht kuran Mevlana, Hacı Bektaş Veli ve Yunus'un gönülleri okşayan, düşündüren, geçmişten günümüze uzayan sevgi ve hoşgörü felsefelerinden yararlanılmalıdır” (Kolaç, 2010: 206).

Kova, halk edebiyatı ürünlerinden 74 deyiş ile 31 semahı değerlerin aktarımı açısından incelediği çalışmasında şu sonuca varır: “Değerler eğitimi açısından incelenmeye çalıştığımız bu

eserlerin hemen hemen tümünün Allah'a olan inanç, sevgi, bağlılık ve teslimiyet konusunda değerler içerdiğini gördük. Bir diğer tespitimiz ise Alevî-Bektaşî inanç sistemi içerisinde var olan Hz. Muhammed (s.a.v.) sevgisi, Hz. Ali sevgisi ve Ehl-i Beyt'e duyulan sevginin sıklıkla işlendiği görüldü. Bunun yanında iyi insan olmanın vasıflarının sık sık vurgulandığını da, bu inceleme sırasında tespit ettiğimiz söylenebilir. Hemen hemen tüm eserlerin baştan sona toplumsal uyarı mesajları da verdiği görülmüştür. Sevgi, Vefa, Dostluk, Dürüstlük, Tevazu gibi vasıfların sürekli topluma müzik eşliğinde verilmeye çalışıldığı tespit edildi. Buradan da Alevî-Bektaşî topluluklarının genç kuşaklara kendi inanç ritüellerini ve kültürlerini öğretmek için müzik ve söz öğelerini kullandıkları söylenebilir" (Kova, 2014: 172). Çalışma millî kültürel değerlerin kazanılmasında ve aktarılmasında halk ozanlarının dizelerinin önemini kanıtlamaktadır. Halk ozanları ve halk âşıkları bu toplumun içinde yetişmiş ve bu toplumun değerleriyle yoğrulmuşlardır. Bu bakımdan kültürel değerlerin kazanımında önemli bir kaynak durumundadırlar. Memiş de Âşık Şeref Taşlıova ile ilgili çalışmasında Kova'ya benzer sonuçlara ulaşmıştır: "UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi, Onursal Bilim Doktoru, Âşık Şeref Taşlıova mütebedeyin kişiliğiyle millî ve manevî değerleri, toplumsal ve kültürel temaları eserlerinde yoğun bir şekilde işleyen bir ustadır. Yaşayan bir kültür hazinesi olan Taşlıova, halk hikâyelerinde vatan, millet sevgisi, birlik ve beraberlik gibi temel değerleri sık sık işlemiştir. Taşlıova, hikâyelerinde dinî ve tasavvufî unsurların yanı sıra eğitsel ve kültürel değerleri de işlemiştir. Diyaloglu, soru cevaplı anlatım tarzı, çeşitli anlatım kalıpları ve formelleri, yöresel deyimleri, atasözleri ve modern ifadeleriyle Taşlıova, değerleri çoğu hikâyesinde açıkça ifade etmekte bazılarında ise dinleyicilerin kavrayarak sezmesine bırakmaktadır. Taşlıova, anlattığı hikâyelerdeki karakterler üzerinden verdiği değerleri bazen kendisi de araya girerek veya onların namına kendisi konuşarak kavratmaya çalışmaktadır" (Memiş, 2013: 56). Âşık Şeref Taşlıova'dan derlenen halk hikâyelerinde kültürel değerler çok yoğun bir şekilde işlemiştir. O, halk hikâyelerinde ideal insan tipini çizmiştir. Halk hikâyelerindeki kahramanları, ideal insan tiplerinden seçmiş ve kazandırmak istediği değerleri o kahramanların karakterinde yaşatarak somutlaştırmıştır.

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren gelişmeye başlayan kitle iletişim teknolojileri, çok hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Küresel iletişim teknolojilerinin gelişimi ve toplumsal etkileri 1960'ların sonlarından itibaren sosyal bilimlerin de önemli konularından birisi olmuştur. Medya yaşamın önemli bir parçası olarak yaşamı düzenlemiş, bireylerin yaşama bakış açısını belirlemiştir. Bireyler medya sayesinde uluslararası değer, politika, düşünce, davranış biçimleri ile tanışmışlardır. Medya, sahip olduğu iletişim gücü ile farklı düşünce ve yaşam tarzlarını kaynaştırmıştır. Böylece toplumlar arasında kültürel alış-veriş ortamını sağlanmış, kültürel açıdan toplumları zenginleştirip çeşitlendirmiştir. Televizyon tüm bireylerin duygularına, heyecanlarına ve hayallerine hitap ederek onları etki altına almıştır. Televizyon hissettirmeden yavaş yavaş toplum hayatına nüfuz etmiş ve onları belli anlayış, değer ve tutumlar etrafında yönlendirmiştir.

Medya son dönemlerde kültür değişim ve aktarımını yaratan temel dinamiklerden biri olarak karşımıza çıkmıştır. Günümüzde medya olmadan neredeyse hiçbir kültür düşünülemez hale gelmiştir. Modern ve post-modern toplumların merkezinde medya bulunmaktadır. Günümüzde dünyasında televizyon kanallarında sözlü edebiyatın önemli kişi ve eserleriyle ilgili programlara rastlanmaktadır. Dede Korkut filmi (1988), Köroğlu Destanı (1991), Anadolu Masalları (1999), Masal Çiftliği (2000), Dede Korkut dizisi (2007) gibi yapımlar bu türden yapımlardır. Televizyonlar Mevlana, Yunus Emre gibi Türk büyüklerini tanıtıcı yayınlar yapmaktadır. Sırlar Kapısı, Kalp Gözü gibi televizyon dizilerinde, birincil sözlü kültürün efsane, menkıbeleri anlatılmaktadır (Özdemir, 2012: 299). Medya ile birlikte Oğuz Kağan, Bamsı Beyrek, Köroğlu gibi destan kahramanları yeni ve dönüştürülmüş kimlikleriyle toplumun karşısına çıkmıştır. Böylece sözlü kültür gelenekleri, sözlü edebiyat ürünleri farklı bağlarla kültürel değerlerin aktarımında yaşamlarını sürdürmeye devam etmiştir. Toplum bireyleri,

çoğunlukla bir kahraman bulur ve onu kendi imrendiği bir özelliğe bağlar. Bireyler günümüzde genellikle ünlü film yıldızlarına özenip onları taklit etmekte ve bu kişilere hayranlık duymaktadır. Bundan dolayı televizyon kahramanlarının toplumu olumsuz etkileyecek kahramanlardan seçilmemesi çok önemlidir. Halk edebiyatı ürünlerinde yer alan olumlu kahramanlar bireyleri kötü alışkanlıklar olarak ortaya çıkacak olumsuz değerlerin etkilerinden korunmalarını sağlayacak, onlara istenilen değerleri kazandıracaktır. Bunun için televizyon kanallarında, internet sitelerinde, gazete ve dergilerde rol model olabilecek halk edebiyatı kahramanlarının sunulması bir gerekliliktir.

Günümüzde zamanının büyük bir bölümünü televizyon karşısında veya internette geçirmek, en fazla şikâyet edilen konulardandır. Televizyon ve internet toplumun tüm bireyleri arasındaki etkileşimi temelden etkilemiştir. *“Çizgi filmler çocukların büyük beğeni ve ilgiyle izledikleri, eğlendikleri bir görsel unsur olarak her geçen gün gelişmekte, etkinliğini ve yaygınlığını artırmaktadır. Çocuklar üç yaşından itibaren televizyonu tek başına açabilmekte ve sonra ailelerin çocuk üzerine olan denetleme yetkisi sona ermektedir. Anne ve babanın çocuk üzerindeki yönlendirici etkisini televizyona eklemektedir. Çizgi filmler çocukların televizyonda en çok severek izledikleri programların başında gelmektedir. Çocuklar seyrettikleri çizgi filmlerden etkilenmektedir”* (Sevim, 2013: 16). Bundan dolayı televizyon ve internette halk edebiyatı ürünlerinden Dede Korkut, Keloğlan, Deli Dumrul, Köroğlu vb. yararlanılması toplumun daha sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Çocuklar izledikleri çizgi filmlerde çizgi film kahramanlarını kendilerine model olarak seçmektedir. Çizgi film kahramanlarının hareketlerini ve konuşma tarzını örnek almaktadır.

Türk fikir hayatının önemli kişilerinden Ziya Gökalp, iyi değerler ve inançla donanımlı bireylerin yetiştirilmesini öngörmektedir. O, değerlerle ilgilenen ilk sosyal bilimcilerimizdendir. Gökalp, toplumu bir değerler bütünü olarak görmüştür. Onun değerleri birbirinden tamamen bağımsız değildir, birbirini tamamlar niteliktedir. Ziya Gökalp’a göre eğitimin amacı, değerlere önem veren ve bu değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Gökalp, millî kültüre göre şekillenen bir eğitimden söz eder. O, millî kültürümüzü bilen, benimseyen, yaşamına katan bireyler yetiştirmek istemiştir. *“Yaşadığımız toplumun temeli aile, ailenin de temeli de çocuktur. Çocuk aileden aldığı değerlerle yaşamını sürdürür ve bu değerleri devam ettirir. Dolayısıyla çocuk ile toplum arasında sıkı bir bağ vardır. Nitekim Ziya Gökalp, her şeyin çocuklukta kazanılmış değerlere, özelliklere, alışkanlıklara bağlı olduğunu söyler. Ona göre, çocuk ilk duygularını ilk terbiye zamanlarında alır, annesinin ninnisini duymaya başladığı anda başlar çocuk terbiyesi. Terbiye çocukluk çağında hangi cemiyetten alınır, o cemiyette yaşanmak istenir. Gökalp, farklı cemiyetlere girememenin en büyük nedeninin çocukluğumuzda farklı bir cemiyetten almış olduğumuz terbiye olduğunu söyler. Küçükken aldığımız bu terbiyeyi atmamız mümkün olmayacağı için farklı cemiyetleri benimserken onlara uyum sağlayamayacağımız görüşündedir”* (Yılmaz, 2012: 47). Bundan dolayıdır ki toplum bireyleri, küçük yaşlardan itibaren millî kültür hazinemiz olan halk edebiyatının ürünleri ile tanıştırılmalıdır.

SONUÇ

Millî ve manevî değerler, toplumsal birliktelik için son derece önemlidir. Bu değerler edebî eserlerde yer bulup bireylere ulaşmaktadır. Bir toplumun geleceği ancak iyi değerlerle donatılmış, nitelikli bireylerle sağlıklı bir şekilde devam edebilir. Kültürel değerler, bireylerde doğuştan bulunmayıp sonradan kazanılmaktadır. Bundan dolayı her birey istenilen davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değer ve becerilerle donatılmalıdır. Günümüzde toplumsal, kültürel değerler gazetelerde, dergilerde, televizyon kanallarında yayımlanan çeşitli filmler ve reklamlarla insanlara kolaylıkla aktarılmaktadır. İnsanlara yakın gelen, kültürlerine ait özellikler taşıyan edebî ürünler, reklamlar ve filmler içinde ilgiyle takip edilmekte, insanlar tarafından özümsemektedir. Soyut nitelik taşıyan kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması

toplumsal ve kültürel birer çıktı konumunda olan halk edebiyatı ürünlerinden destan, masal, halk hikâyeleri, bilmece, tekerleme, fıkra, halk şiiri örnekleriyle daha sağlıklı bir şekilde yürütülebilir.

Halk edebiyatı ürünleri millî, manevî, dinî, toplumsal ve kültürel değerleri yoğun bir şekilde işleyen ve aktaran ürünlerdir. Bu ürünler, W. Bascom'da ifadesini bulan folklorun dört işlevini de yerine getirmektedir. Kültürel değerlerin aktarılmasında önemli bir araç olan halk edebiyatı ürünleri, halk kültürümüzün önemli öğelerindendir. Halk edebiyatı bünyesinde barındırdığı zengin kültür öğeleriyle ulusal ve evrensel değerleri yansıtmaktadır. Hızla gelişen ve toplum bireyleri arasındaki sosyal bağları oldukça zayıflatan teknolojik değişim içerisinde kendilerini, ailelerini, akrabalık ilişkilerini ve sosyal çevrelerini hızla yitiren bireyler halk edebiyatı ürünleri vasıtasıyla bu sorunların üstesinden gelebilir. Teknolojik gelişim kaçınılmazdır. Bu noktada halk edebiyatı ürünleri bireylerin aile ve sosyal çevre ile olan iletişimlerini, sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı, saygıyı, sevgiyi, dostluk ve sorumluluk gibi insanî değerleri tekrar tesis etmektedir.

KAYNAKLAR

- AKBALIK, Hakkı. (2015). Değerler Eğitimi Bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Eserlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- ASLAN, Mecnun. (2009). Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BALAY, Refik. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2, 61-82.
- BASCOM, William R. (2010). Folklorun Dört İşlevi. (çev. Ferya ÇALIŞ). Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. (ed. M. Öcal OĞUZ ve Selcan GÜRÇAYIR). Ankara: Geleneksel Yayınları. 71-86.
- BAŞGÖZ, İlhan. (1986). Türk Halk Edebiyatında Protesto Geleneği. Folklor Yazıları. İstanbul: Adam Yayınları. 181-191.
- BATUR, Zekerya; Zeliha Yücel. (2012). Ahmet Efe'nin Çocuk Hikâyelerinde Değer Eğitimi ve Hikâyelerin Türkçe Eğitimine Katkısı. Turkish Studies -International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7/4, 1031-1049.
- BULUT, Sevilay. (2011). Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- DEMİRTAŞ, Tuğba. (2012). Değerler Eğitiminde Edebi Ürünlerden Yararlanma: Nasrettin Hoca Fıkraları. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- DEMİRYÜREK, Gökçe. (2015). Çağdaş Çocuk Şiirinde Değerler Eğitimi (1980'den Günümüze). Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- GÜL, Ramazan. (2013). Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- KALAÇA, Hatice. (2013). Türk Atasözleriyle Değerler Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.
- KOLAÇ, Emine. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 55, 193-208.
- KOVA, Öner. (2014). TRT Repertuarında Bulunan Değiş ve Semahların Müzikal Analizi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Ana Bilim Dalı.
- MEMİŞ, Yavuz Selim. (2013). Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği.
- ÖZDEMİR, Nebi. (2012). Medya Kültür ve Edebiyat. Ankara: Grafiker Yayınları.
- SEVİM, Zeynep. (2013). Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Bakımından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.
- YILMAZ, Esra. (2012). Ziya Gökalp'ın Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.